

DOI: 10.21005/pif.2018.36.A-03

MISSION OF ARCHITECT IN PARTICIPATION DESIGN

MISJA ARCHITEKTA W PROJEKTOWANIU PARTYCYPACYJNYM

Łukasz Rosiak

mgr inż. arch.

Author's Orcid number: 0000-0001-8823-0430

Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy
Wydział Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska
Zakład Architektury i Urbanistyki

ABSTRACT

The article aims to present the results of public space research in Bydgoszcz in the context of the activity of the local community and to signal what new tasks will stand in front of the architect of the present times. According to the recipients, the modern role of the designer results from the usefulness of creative work. This function does not lower the prestige of its profession, but it reminds of the service of architecture and the respect of human needs. Understanding these elements will contribute to the construction of a new role in the profession of an architect who, sensitized to human needs, will be able to correctly read them and communicatively communicate with non-projectors - users.

Key words: participatory design, the role of the architect in the design process, activity local community

STRESZCZENIE

Artykuł ma na celu zaprezentowanie wyników badań przestrzeni publicznych w Bydgoszczy w kontekście aktywności lokalnej społeczności oraz zasygnalizowanie jakie nowe zadania będą stały przed architektem obecnych czasów. Zdaniem odbiorców współczesna rola projektanta wynika z użyteczności plodów twórczej pracy. Funkcja ta nie obniża prestiżu jego zawodu, ale przypomina o służbie architektury i o respektowaniu ludzkich potrzeb. Zrozumienie tych elementów przyczyni się do budowy nowej roli w zawodzie architekta, który uwrażliwiony na potrzeby ludzkie będzie potrafił poprawnie je odczytywać i komunikatywnie porozumiewać się z osobami nieprojektującymi – użytkownikami.

Słowa kluczowe: projektowanie partycypacyjne, rola architekta w procesie projektowym, aktywność lokalnej społeczności

1. INTRODUCTION

The process of economic, technological, social and cultural changes that had gone in the 18th century, described as the industrial revolution was an impulse for rapid development of the various areas of life in the following centuries. The momentum and the speed, at which new inventions were discovered that were changing humanity, have made it possible to overcome many barriers, previously impossible to cross. These phenomena have led, inter alia, to social changes in the areas of interpersonal communication. It is not just about the process related to the invention of the telegraph, or later the phone, but about raising the amount of social contacts, consequently, it was the direct cause of technical development, the introduction on a large scale of modern means of communication has allowed faster movement of people. The progress goes, unfortunately, in tandem with the global development of simple contacts face to face, which are essential in the creation of normal ties between people, and consequently also in the creation of small local communities [4].

Getting to know what hitherto unavailable, human migrations, borrowing recently discovered forms and trying to instill in the local ground, mixing of cultures is a phenomenon that contributed to the construction of a new activity in the quality of life. And it is the quality of life of the residents depends on their activity. Developing the potential of the untapped human unit (various forms of activity) is the cause to explore what the unexplored (raising the quality of life). In a very accurate way it is described by Wiszniowski: to improve the quality of life and its environment of residence it is important to recognize the relationships that occur in activity centres, between those that are social, and those that are physical. Taking into account the assumption that the implementation of the proposals for design practice will enable better shaping of space for contacts, we can expect an increase in their number and quality, and this may result in the activation of the local community. Participatory design is facing these issues. During its subsequent phases, future recipients are involved in the creation process, their knowledge and their specific needs are used.

Evolution, changes and developments made over the past centuries, especially in the field of sociology have had significant impact on the perception of new, previously unknown, relations with other areas of life¹. Unrestrained economic rush exacerbated the consumption phenomenon currently visible, associated with the excessive use of goods, blurring the boundaries of fundamental concepts, introducing a discussion of what it would be undisputed. Even the space, the environment that is habitats, place of work, is an inviolable sacrum for societies. More than once, unduly taking advantage of the beauty of the near space, contrary to any commission proposals and rules, and even the law, the space is used to meet their own aspirations. All these processes are happening with the approval of the governing bodies of the units of local government, under the pressure of investors, developers and other spatial players [7].

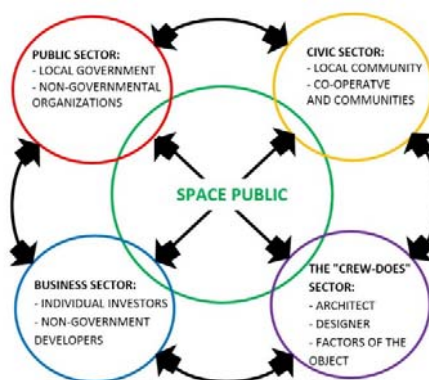
The article is to pay attention on the role of an architect, its influence on the involvement of the local community in the course of designing the environment closest to them and to indicate what new tasks will be fixed before an architect of the present day. According to recipients the modern role of the designer results from the usefulness of fruits of creative work. This function does not reduce in any way the prestige of his profession, but clearly suggests the validity of the recipient's participation in the process of impact on the shape of space, the object has to be adapted to the needs of a man staying there. It reminds of the particular service of architecture and about respecting human needs in the professional work of a designer.

---

¹ Interdisciplinarity issues, relations are visible, inter alia, with issues of sociology, which are written by the author of the publication.

2. ARCHITECT – FACILITATOR – THE GUARD OF COMMUNICATION

The designer, who has been a demiurge of space so far, controlling the whole creative processes, consistently seeking to achieve a goal, must face the fact that the design decisions are significantly influence by both future users, developers as well as representatives of local authorities, influence etc. A collection of stakeholders - spatial players whose aspirations and often conflicting interests clash at the level of creating public space, are shown in figure no.1.

Ryc. 1. Schemat prezentujący interesariuszy przestrzeni publicznej - graczy przestrzennych i ich wzajemne oddziaływania (opracowanie autorów)

Fig. 1. Diagram showing stakeholders of public space - spatial players and their mutual interactions (development of the authors)

Such conditions make the architect a associate of the investor, a person implementing social visions in design, and then in the realization of the investment, and a guardian of the interests of the representatives of the authorities. This leads to a change in his profession - taking the role of a facilitator. His task is to watch over the achievement of the goal in the form of a joint solution for a given space. Active participation in the clearing of communication between stakeholders, prevention of possible conflicts and skilful intervention during all design stages imposes on the architect the function of a mediator.

Particular attention should however be paid to the local community, whose opinion in designing of their nearest areas is often ignored. In this heterogeneous group, three main trends of behavior can be distinguished in relation to the interest in public space (Figure no. 2).

Ryc. 2. Schemat przedstawiający rolę aktywności lokalnych społeczności – opracowanie autorów

Fig. 2. Diagram showing the role of local community activity – development of the authors

The nature of the habitat recipients activity can be reduced to three most important points:

- the user feels the need to consult their own vision with a professional – passive, conservative role and pending from an architect,
- the recipient becomes an active decision maker in matters of space –open, active role, the user takes the initiative and imposes their own opinion to the designer,

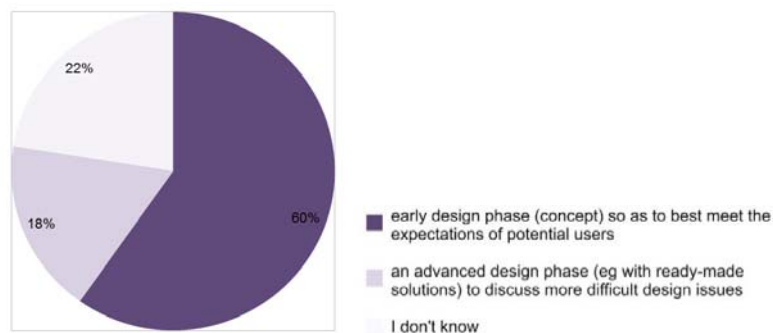
- the role of a user is raising awareness of the architect about needs – a new form of activity of local communities. Based on partner relationships, caring for the benefit of space and trying to reconcile common interests [11].

The broadly understood involvement of future recipients in the process of shaping the immediate environment is the basis for participatory design. Recognizing the needs and preferences of the local community by collecting opinions is the first phase of this form of design. At this stage, also can be get information about the architect's place in the process of creating space according to its direct recipients. An example of this phenomenon is carried out at the turn of October / November 2016. research on the preferences of people staying in public spaces in Bydgoszcz in the context of participatory architectural design. The reference document, which describes the method of the conducted research, is: Rosiak Ł., *Architectural design method participatory - case initial phase implementation methods AdLS* [9].

One of the questions of the survey conducted among the residents of Bydgoszcz was: In Your opinion, should architects designing public spaces in the city consult the project with potential users from the stage of:

- early design phase (concept) in order to meet the needs of potential users in the best way,
- advanced design phase (e.g. with ready solutions) to discuss more difficult design problems,
- I do not know.²

The responses are presented in the Figure no. 3:

Ryc. 3. Wykres prezentujący preferencję użytkowników co do etapu konsultacji projektu – opracowanie autorów
Fig. 3. Diagram showing user preferences as to the stage of project consultation – development of the authors

² About fifty public spaces were together examined in the city of Bydgoszcz. You can include to them inter alia: Prejsa Str., Stary Port, Balaton, the Square next to the Kazimierz Wielki University, Przy Zamczysku Str., the Square of Grodzka Str., Wyzwolenia Str., Area, Rywal in Gdańska Str., the area of Galeria Pomorska, Teren, Wilczak □ Nakielska Str., Square, Czerwonego Krzyża Str., Czarny kot, Józefa Sułkowskiego Str., Toruńska Str., next to Artego Arena, Marcinkowskiego Str., Gdańska/ Czerkaska Str., Square from the Bernardyński Bridge to Grodzka Str., Square at Grodzka Str., Spacerowa Str. boulevard, Square Focha / Czartoryskiego Str., and the Brda river, Area around the roundabout Twardzickiego / Korfantego Str., area next to Jagiellońska Str., Square at Grzymały Str., Area in front of the Opera, Focha Str., Recreational area among blocks of flats – Mielczarskiego Str., the front part of Milenijny Park, Green area at Brda Jagiellońska Str., Rybi Rynek, Wyżyny Square, Zajęcza Str., Courtyard of the Kazimierz Wielki University, Ossolińskich Alley, Dworcowa Str., Gimnazjalna Str., Area behind Rataja Str., Wełniany Rynek, Plac Kościeleckich, Area in front of Pałac Młodzieży, Area round the Fordońskie Roundabout, Fordon Melchiora Wańkowicza Str., Square in front of Dom Technika – Jagiellońska Str., Square in front of the Faculty of Agriculture of the University of Science and Technology, Park next to Hala Łucznicza, Square next to the Secondary School no. 6 Reymonta Str., Profesora Sylwestra Kaliskiego Str., Area at the Brda river near Bulwary Str., Area in front of the University of Science and Technology – Bernardyńska Str., Rynek Fordon next to St Nicolaus Church, courtyard inside buildings of the University of Science and Technology, Square - Berlinga/Igrzyskowa/Akademicka Str., Twardzickiego / Chłodnickiego / Albrychta Str., Area in front of Galeria Fordon - Skarżyńskiej / Peplińskiej Str., Courtyard of Dom Studenta (dormitory) no. 1, Bartłomieja z Bydgoszczy Str. Together in the survey participated over 2500 of respondents. Dwellers of Bydgoszcz were eagerly answering questions related to the spacer directly connected to them. They are satisfied with the fact that they can express their opinion on issues related to spatial planning. Respondents were presenting different groups of the society. We can observe large variation in terms of gender, age and education level of the surveyed.

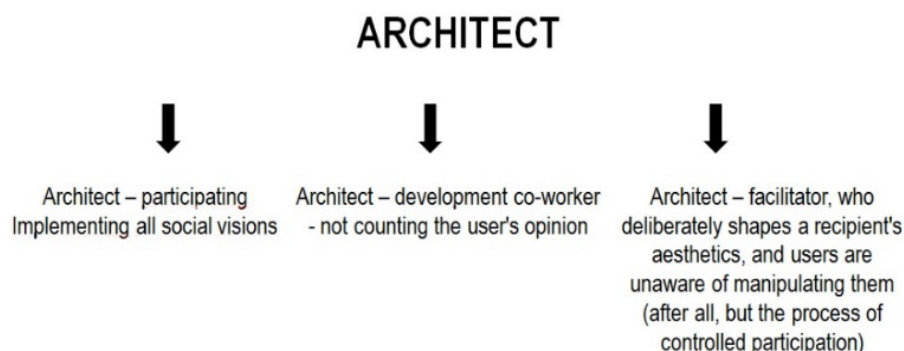
The vast majority of surveyed people for as much as 66% would like to see the architects designing public spaces in a city consult the project with potential users at the stage of early design phase. Another 28% of respondents would prefer to express their opinion at the stage of the advanced design phase to discuss more difficult problems in the proposed ready concept. The remaining 6% of respondents have no opinion on the subject.

The communication between (the recipient) and the architect play a key role in participatory design. In the study of Bydgoszcz public spaces, a response from the local community was obtained, which allowed for further stages. Unfortunately, this is not always the case. During the research from 2014-2016³, the difficulties of expressing needs by the local community and the lack of clear communication between the recipient and the creator were observed. The exchange of necessary information between stakeholders becomes more and more difficult [3, 9, 12]. Blur contact with another human being trivializes mutual understanding, largely based on speculations. The intentions of all parties are not clearly defined. And the continuous competition observed in the decision-making processes influences the shape of the living environment [8]. Communication as a process of social activity is a new element that introduces a new role in the profession of an architect. In order to achieve a common solution, which is to design a public space in line with the expectations of stakeholders, it should ensure full discretion of each party, while encouraging active expression of needs.

Exiting at any price to meet the expectations of recipients, primarily local communities, can lead to inadequate solutions of public space. To prevent this, the architect can consciously shape the aesthetics of the recipient. It is a process of controlled participation, co-decision that prevents accepting unsuccessful social visions from the point of view of architectural value. Users during the multimedia presentation are unaware of the manipulation that takes place in their minds, they have the opportunity to choose Only an architect's proposal for a given space, which in his opinion meet the above criterion. The local community being in the role of unconscious participant decides that is deliberately arranged by the designer.

3. ARCHITECT – SOCIETY – GUARANTEE OF QUALITY

The problems identified during the creation of public space illustrate what roads an architect can follow today. Figure no. 4 shows the three most important options:

Ryc. 4. Schemat przedstawiający rolę architekta – opracowanie autorów
Fig. 4. Diagram showing the architect's roles - development of the authors

³ Research of public spaces carried out in the years of 2014-2016 in places: Bydgoszcz, Pniewy and Oborniki. DESIGN TEAM AF4LAB functioning with the cooperation of scientists from: the West Pomeranian University of Technology in Szczecin (Team Manager - Robert Barełkowski) and the University of Science and Technology in Bydgoszcz (composition of the team: L. Chłasta, Ł. Rosiak, P. Brzeziński, Ł. Wardęski as well as cooperation with M. Jarząbkiewicz, A. Tuszyński, M. Kaus). The team undertook to carry out research of public spaces of the above cities, where during participatory meetings there was noticed the issue of difficult communication process,

The function of the local activity is subject to transformations for reasons arising from changes in the areas of operation. So far, the existence of community and daily activities relating to it, were characterized by the routine in functioning. The duration of the statement refers to the constancy of the place of residence, workplace stability. The nature of these operations is contrary to the characteristics of currently describing humanity, which is characterized by mobility and frequent change of the place of residence, certainly not conducive to the integration. Greater consolidation and activation is therefore the participation of social groups characterised by continuity of residence [4]. The reorganisation of the world and continuously subject to changes human needs create a new function in the role of a professional of an architect. For centuries, a designer has been a master, professional shaping the environment. In efforts of professional work he paid not sufficiently attention to the public [10]. As Henry Sanoff notices it was necessary to socialize architecture to: meet the needs, which are often ignored by organizations, bureaucratic institutions, as well as „experts” involved in planning and designing. Today, the profession no longer has the constituent elements of the demiurge, reigning over the whole creative processes. He rather plays the role of a consultant, facilitator. The current engagement stems from reorganization of the world, transformation of social needs, obtaining from the users the relevant knowledge, based not on stereotypes or prejudices of the designer, but on the increased understanding of the needs [10].

This emotional game between stakeholders, in search of balance that the benefits would be visible for each of users of space, not for individuals, is called a new form of social participation in architectural design. This stage in the design process is needed by the recipient to feel in a democratic way that it has an impact on decisions regarding their nearest surroundings [6, 10]. To meet the issues, participation in the design is coming out that in the background of the changes in technology, economy and society, occurring for years, trying to find new values that connect the profession of an architect with the profession of public trust. The participation of an architect in the design process should ensure understanding and listening to the recipient, or allow the participation in the matters of space. The participation in the management, as the research shows, is a form of local community activity in the field of decision making about their nearest surroundings [5, 6, 8, 10].

The survey of public spaces users in Bydgoszcz has shown that the vast majority of people using public places would like to consult projects from the initial phase, that is from the concept, to meet the needs of recipients in the best way. Shaping public spaces is better to begin from the conceptual phase. Shaping public spaces is better to begin from the conceptual phase. It is not the space that organizes a human being, but a human being – the space. Therefore, it is important to learn about the users' needs and get to know their profile from the object's programming phase, through the concept. This leads to building emotional bonds and partnerships in making decisions at all stages of design. This directly translates into the active awareness of the local population that they can interact and co-create space. A partner relationship realizes the engagement of the part about the needs of all persons involved in the design process.

The responses to the survey question reflect the diverse involvement of residents in the process of shaping the local space. There is a large group of people who would prefer to express their opinion at the stage of the advanced design phase to discuss more difficult problems in the concept. In such form, as shown by this study, there is a lack of communication process, lack of partner relationships. Both parties are strange for each other, do not feel emotional bond, which would enable to build correct relationships. In such case, the local community is not familiar with the project. They do not accept it, because it was not physically created in participation. It raises an objection to the vision of the designer – it imposes its own opinion.

A group showing a passive attitude in the design process was also observed. Such approach is known as a lack of psychological courage to the public presentation of your own opinion under fear of response from the part of other participants in the debate [3, 9].

Invariably the undisputable task of the architect is to ensure the correct design of the nearest surroundings. By deliberately forming the recipient's sensitivity, it eliminates the possibility of allowing a concept incompatible with the accepted canon. It becomes a guarantor of architectural quality - a professional who approaches the issue as a mediator - a facilitator, guide, teacher organizing information, at the same time shaping the needs of recipients and making them aware of these needs [6]. The dimension of architecture is associated with the architectural shape of space. It should provide a human conditions in terms of physiological needs, that is to say, create the conditions to meet physiological needs. While the architectural space in psychological terms should meet social and egocentric needs. The "need" is a fundamental concept in psychology, because the whole behaviour of people is to meet all sorts of tensions, which are formed in the human body in the process of regulation of relations with the environment. [2].

Changes in the profession of an architect will constitute the basis to respect the needs of future users of space and bearing responsibility towards local communities, which derives from the above considerations on the role and tasks of an architect in the design process. To achieve such effects, these changes must also influence the model of the education process of young adepts of architecture, which will force the development of new ones and the reorganization of existing standards in the curriculum structures. Students of architecture in addition to existing methods related to the evolution of the environment will benefit from the knowledge of other users of this process, through the autopsy of your own experience. Based on the knowledge gained from recipients they will create architecture based not only on the spatial possibilities supported by hope for acceptance, but realized in a form, accepted by the majority of stakeholders.⁴ The main factors of these changes in the teaching process will be:

- deeper bending over the improvement of the communication aspect (architect – recipient),
- including the mediation factor in the design process,
- the improvement of observation processes (design from the autopsy – empathizing),

- including local communities into educational methods (creating projects with the population),

- change of creation and space processes through reading and acceptance of the needs of communities.

4. SUMMARY

The current tasks facing the profession of an architect and the role imposed on a designer by the society, can be specified in the following way:

- plays the role of a consultant,
- can get by a compromise the decision of recipients (the art of mediation),
- shapes the accuracy of communication,
- feels the need to acquire knowledge from the recipient,

---

⁴ Approval of all in such a complex system, in which there are so many different spatial players, is very difficult, sometimes impossible. Each of the engaged parties has different purposes, different finance and different function as well as position towards a given space. Meeting all needs is impossible. It is only possible to come closer to the ideal through workin out a compromise – clear and simple communication media from an architect.

- feels the need to reach to as many recipients as possible,
- takes care of the common good,
- meets the needs of the user,
- understands the needs of the recipients,
- is limited by a tame vision – by the user (preventive approach in the design),
- cares about the quality of the final solution,
- supervises the whole process of the project implementation,
- acts in the way that democratic decisions can be taken.⁵

An architect takes the role of an organization that is involved in building of social capital - in accordance with the concept of Robert D. Putnam [7]:

- has the role to solve social needs,
- their effectiveness increases with the involvement of the community,
- community participation affects the efficiency of the implementation of its needs by the architect.

The list of the architectural tasks listed, resulting from the nature of the participatory design process, leads to the conclusion that the new role of the designer affects architectural quality, social communication. There is also observed a clear impact of these phenomena on the impact on the local community. The above statements are a direct conclusion from the results of research carried out in public spaces in Bydgoszcz. Respondents in the vast majority expressed their opinion on the necessity of architect's participation already in the initial design phase. These phenomena include, among others:

- the increase of the level of design consultations,
- it is noticeable the need to reach the recipient,
- follows the improvement of communication processes,
- it is visible the democratic taking care of the common good, as a fulfilment of the provisions of the Act of the highest legal force in the Polish State – the Constitution of POLAND,
- it is visible the attempt to meet the needs of a recipient.

All of the above mentioned points are factors for integration at the level of an architect – a recipient. Integration is noticed will be able to notice, not only on the level of duties related to the design process, but also the extended cognitive process – enters the phase of emotional bond. And that is this stage one of the highest levels of the participatory ladder, in which a citizen – a user is a partner to talk and cooperate and takes decisions together with other participants of the design. According to Arnstein [1] the highest level of the participatory ladder is the citizenship ladder. This level is at the same time a partner co-deciding in spatial matters and the hidden manipulation of recipients. It is the division of power, which allows minorities, currently excluded from the decision-making processes, being equally treated in the future. Such form of partnership shall not be satisfactory for everyone, but certainly more people will benefit from it rather than decisions were taken within one interest group. In this variation of the participation you can notice the included elements of perspective thinking.

It is also noticeable the effect of changing the role of a designer on academic environments, which recognise the need for the reorganization of the educational process. University committees started, discernable in Polish universities, polytechnics, the process of the implementation of the cooperation with local societies. Students go out in space with a survey asking questions about the needs of people. They get the direct knowledge. They learn about the needs, sensation – sensation of the senses. Also at the University of Science and Technology in Bydgoszcz, the academic body of the Department of Archi-

---

⁵ To a large extent the role of an architect has been diagnosed on the basis of studies from the years of 2014-2016 and 2016-2017

ecture and Urban Planning implements students in cooperation with local community. Students on the subject of the Social Mission of the Architect, understanding the new tasks that will be faced by them in their professional work, go out into the study space and ask the passer-by about the feelings, impressions and needs of social consultations. As Zumthor writes: Architecture is always a palpable matter. Architecture is not abstract, but concrete. A project or a plan transferred to the paper is not architecture, but more or less lacking representation of architecture, comparable to the notes in music. Music needs performance. Architecture needs implementation. Then arises their body. And it is always sensual. The quoted passage can be interpreted in two ways. Not only as a spiritual de-light over the form of architecture, but also as a collection of architecture through the human senses. Architecture means: touch, taste, hearing, smell and, above all, vision. Understanding these elements will contribute to the construction of the new role in the profession of architect, who sensitive to human needs will be able to read it properly and functionally communicate with people not designing - users.

MISJA ARCHITEKTA W PROJEKTOWANIU PARTYCYPACYJNYM

1. WSTĘP

Proces zmian gospodarczych, technologicznych, społecznych i kulturalnych jaki zaszedł w XVIII wieku, określany rewolucją przemysłową był impulsem do gwałtownego rozwoju różnych dziedzin życia w następnych stuleciach. Rozmach i szybkość z jaką odkrywano nowe wynalazki, które zmieniały ludzkość, umożliwiły pokonanie wielu barier, wcześniej niemożliwych do przekroczenia. Zjawiska te doprowadziły między innymi do zmian społecznych w obszarach komunikacji międzyludzkiej. Nie chodzi tu tylko o proces związany z wynalezieniem telegrafu, czy w późniejszym okresie telefonu, ale o podniesienie ilości kontaktów społecznych, czego bezpośrednią przyczyną był rozwój techniczny. Wprowadzenie na szeroką skalę nowoczesnych środków komunikacji umożliwiło szybsze przemieszczanie się ludzi. Progres nie idzie niestety w parze z globalnym rozwojem w proste kontakty face to face, które są niezbędne w tworzeniu prawidłowych więzi między ludźmi, a w konsekwencji także w kreacji małych lokalnych społeczności [4].

Poznanie tego co dotychczas niedostępne, ludzkie migracje, zapożyczenie nowoodkrytych form i próby zaszczepienia na lokalnym gruncie, mieszanie się kultur to zjawiska, które wpłynęły na budowę nowej aktywności w jakości życia. A to właśnie jakość życia mieszkańców zależy od ich aktywności. Rozwijanie potencjału drzemącego w jednostce ludzkiej (różne formy aktywności) jest przyczyną do odkrywania tego co nie odkryte (podnoszenia jakości życia). W bardzo trafny sposób opisuje to Wiszniowski: dla poprawy jakości życia i związanego z nim środowiska zamieszkania ważne jest rozpoznanie relacji, jakie zachodzą w ośrodkach aktywności między tymi, co społeczne, a tymi co fizyczne. Przyjmując założenie, że implementacja wniosków w praktykę projektową pozwoli na lepsze kształtowanie przestrzeni służącej kontaktom, możemy spodziewać się wzrostu ich liczby i jakości, a to może skutkować aktywizacją lokalnej społeczności. Naprzeciw tym zagadnieniom wychodzi projektowanie partycypacyjne. Podczas kolejnych jego faz, w proces tworzenia angażuje się przyszłych odbiorców, wykorzystuje się ich wiedzę i sprecyzowane przez nich potrzeby.

Ewolucja, zmiany i rozwój jaki dokonał się na przestrzeni ubiegłych wieków, zwłaszcza w dziedzinie socjologii miały wymowny wpływ na dostrzeganie nowych, dotąd nieznanych,

powiązań architektury z innymi dziedzinami życia.⁶ Niepohamowany pęd gospodarczy nasilił dostrzegane obecnie zjawisko konsumpcji związanej z nadmiernym wykorzystywaniem dóbr, zacierającej granice podstawowych pojęć, wprowadzającej dyskusję w to, co zdawać by się mogło bezdyskusyjne. Nawet przestrzeń, otoczenie, które jest habitatem, miejscem pracy, nie jest dla społeczeństw nienaruszalnym sacrum. Niejednokrotnie bezpodstawnie eksploatując piękno najbliższej przestrzeni, wbrew jakiegokolwiek przyzwoleniu i zasadom, a nawet prawu, wykorzystuje się przestrzeń dla zaspokajania własnych aspiracji. Wszystkie te procesy dzieją się za przyzwoleniem organów zarządzających jednostkami samorządu terytorialnego, pod naciskami inwestorów, deweloperów czy innych graczy przestrzennych [8].

Artykuł przedstawia badania, związane z rolą architekta, jego wpływem na zaangażowanie lokalnej społeczności w przebieg projektowania najbliższego im otoczenia oraz pokazuje, jakie nowe zadania będą stały przed architektem obecnych czasów. Zdaniem odbiorców współczesna rola projektanta wynika z użyteczności płodów twórczej pracy. Funkcja ta nie obniża w żaden sposób prestiżu jego zawodu, ale wyraźnie sugeruje ważność uczestnictwa odbiorcy w procesie wpływu na kształt przestrzeni, obiekt ma być dostosowany do potrzeb człowieka w niej przebywającego. Przypomina o partykularnej służbie architektury i o respektowaniu ludzkich potrzeb w pracy zawodowej projektanta.

2. ARCHITEKT – FACYLITATOR – STRAŻNIK KOMUNIKACJI

Projektant, będący dotychczas demiurgiem przestrzeni, panującym nad całością procesów twórczych, konsekwentnie dążącym do celu, aktualnie musi zmierzyć się z faktem, że na decyzje projektowe w znacznym stopniu mają wpływ zarówno przyszli użytkownicy, deweloperzy jak i przedstawiciele władz lokalnych, etc. Zbiór interesariuszy - graczy przestrzennych, których aspiracje i często sprzeczne ze sobą interesy ścierają się na płaszczyźnie kreowania przestrzeni publicznej, przedstawiono na ryc. 1.

Takie uwarunkowania powodują, że architekt stał się jednocześnie współpracownikiem inwestora, osobą wdrażającą wizję społeczne w projekt, a następnie w realizację inwestycji, oraz strażnikiem interesów reprezentantów władz. Prowadzi to do odmiany jego zawodu – przyjęcia roli facylitatora. Jego zadaniem staje się czuwanie nad osiągnięciem celu w postaci wspólnego rozwiązania danej przestrzeni. Czynny udział w udrażnianiu procesu komunikacji pomiędzy interesariuszami, zapobieganie ewentualnym konfliktom i umiejętne interwencja podczas wszystkich etapów projektowania narzuca architektowi funkcję mediatora.

Szczególne uwagę należy jednak zwrócić na społeczność lokalną, której zdanie w projektowaniu obszarów jej najbliższych dość często się pomija. W tej niejednorodnej grupie można wydzielić trzy główne nurty zachowań w stosunku do zainteresowania przestrzenią publiczną (Ryc. 2).

Charakter aktywności odbiorców habitatu sprowadzić można do trzech najistotniejszych punktów:

- użytkownik odczuwa potrzebę skonsultowania własnej wizji z profesjonalistą – rola bierna, zachowawcza i oczekująca od architekta,
- odbiorca staje się współdecydem w sprawach przestrzeni – rola czynna, aktywna, użytkownik przejmuje inicjatywę i narzuca własne zdanie projektantowi,
- rolą użytkownika jest uświadamianie architekta o potrzebach – nowa forma aktywności lokalnych społeczności. Oparta na partnerskiej relacji, dbająca o dobro przestrzeni i próba pogodzenia wspólnych interesów [11].

⁶ Interdyscyplinarność zagadnienia, powiązania dostrzegalne są między innymi z zagadnieniami socjologii, o których pisze autor publikacji.

Szeroko rozumiane zaangażowanie przyszłych odbiorców w proces kształtowania najbliższego otoczenia stanowi podłoże projektowania partycypacyjnego. Rozpoznanie potrzeb i preferencji lokalnej społeczności poprzez zbieranie opinii jest pierwszą fazą tej formy projektowania. Na tym etapie można również uzyskać informacje dotyczące miejsca architekta w procesie tworzenia przestrzeni według jej bezpośrednich odbiorców. Przykładem tego zjawiska są przeprowadzone na przełomie października/listopada 2016 r. badania preferencji osób przebywających w przestrzeniach publicznych w Bydgoszczy w kontekście partycypacyjnego projektowania architektonicznego. Dokumentem referencyjnym, gdzie opisano metodę przeprowadzonego badania jest: Rosiak Ł., „Partycypacyjna metoda projektowania architektonicznego – kazus wstępnej fazy implementacji metody AdLS” [9].

Jedno z pytań ankiety przeprowadzonej wśród mieszkańców Bydgoszczy brzmiało: Czy Pani/Pana zdaniem architekci projektujący przestrzenie publiczne w mieście powinni konsultować projekt z potencjalnymi użytkownikami od etapu:

- wczesnej fazy projektowej (koncepcji) tak aby najtrafniej spełnić oczekiwania potencjalnych użytkowników,
- zaawansowanej fazy projektowej (np. posiadając już gotowe rozwiązania) aby można było omawiać trudniejsze problemy projektowe,
- nie wiem.⁷

Zebrane odpowiedzi respondentów przedstawiono na ryc. 3. Zdecydowana większość ankietowanych osób, aż 66%, chciałaby aby architekci projektujący przestrzenie publiczne w mieście konsultowali projekt z potencjalnymi użytkownikami na etapie wczesnej fazy projektowej. Kolejne 28% ankietowanych wolałoby wyrazić swoje zdanie na etapie zaawansowanej fazy projektowej, aby omawiać trudniejsze problemy w zaproponowanej gotowej koncepcji. Pozostałe 6% ankietowanych nie ma zdania na ten temat.

Kluczową rolę w projektowaniu partycypacyjnym odgrywa komunikacja pomiędzy (odbiorcą), a architektem. W badaniu bydgoskich przestrzeni publicznych udało uzyskać się odzew ze strony lokalnej społeczności co umożliwiło przeprowadzenie dalszych etapów. Niestety nie zawsze ma to miejsce. W trakcie badań z lat 2014- 2016⁸ zaobserwowano trudności wyrażania potrzeb przez lokalną społeczność i mało klarowną komunikację

⁷ Przebadano łącznie około pięćdziesięciu przestrzeni publicznych w mieście Bydgoszcz. Zaliczyć do nich można m.in.: ul. Prejsa, Stary Port, Balaton, Plac przy UKW, ul. Przy Zamczysku, Skwer ul. Grodzkiej, ul. Wyzwolenia, Teren, Rywal na ul. Gdańskiej, Teren, Galerii pomorskiej, Teren, Wilczak □ ul. Nakielska, Skwer, ul. Czerwonego Krzyża, Czarny kot, ul. Józefa Sułkowskiego, ul. Toruńska, przy Artego Arenie, ul. Marcinkowskiego, ul. Gdańska/ Czerkawska, Plac od mostu Bernardyńskiego do Grodzkiej, Skwer ul. Grodzka, ul. Spacerowa bulwar, Plac ul. Foch / Czartoryskiego, a Brdą, Teren wokół ronda ul. Twardzickiego / Korfanteo, Teren przy ul. Jagiellońskiej, Skwer przy ul. Grzymały, Teren na przeciwko Opery, ul. Focha, Teren rekreacyjny między blokami - ul. Mielczarskiego, Przednia część Parku Milenijnego, Teren zielony przy Brdzie ul. Jagiellońska, Rybi Rynek, Skwer Wyżyny, ul. Zajęcza, Dziedziniec UKW, Al. Ossolińskich, ul. Dworcowa, ul. Gimnazjalna, Teren za ul. Rataja, Wełniany Rynek, Plac kościelnych, Teren przed Pałacem Młodzieży, Teren przy Rondzie Fordońskim, Fordon ul. Melchiora Wańkowicza, Plac przed domem technika – ul. Jagiellońska, Plac przed Wydziałem Rolnictwa UTP, Park koło Hali Łuczniczka, Skwer przy VI LO ul. Reymonta, ul. Profesora Sylwestra Kaliskiego, Teren przy rzece Brdaw poblizu ul. Bulwary, Teren przed UTP – ul. Bernardyńska, Rynek Fordon przy kościele Św. Mikołaja, Dziedziniec wewnątrz budynków UTP, Plac - Berlinga/Igrzyskowa/Akademicka, Ul. Twardzickiego / Chłodnickiego / Albrychta, Teren przed galerią Fordon - ul. Skarżyńskiej / Peplińskiej, Dziedziniec Domu Studenta nr 1, ul. Bartłomieja z Bydgoszczy. Łącznie w ankiecie wzięło udział ponad 2500 respondentów. Mieszkańcy Bydgoszczy chętnie odpowiadali na pytania związane z przestrzenią bezpośrednio ich dotyczącą. Zadowala ich fakt, że mogą wyrazić swoje zdanie na tematy związane z planowaniem przestrzeni. Respondenci przedstawiali różne grupy społeczeństwa. Obserwujemy duże zróżnicowanie pod względem płci, wieku i stopniu wykształcenia ankietowanych.

⁸ Badania przestrzeni publicznych przeprowadzane w latach 2014-2016 w miejscowościach: Bydgoszcz, Pniewy i Oborniki.

ZESPÓŁ PROJEKTOWY AF4LAB funkcjonujący przy współpracy naukowców z: Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie (Kierownik zespołu - Robert Barełkowski) i Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy (skład zespołu: L. Chlasta, Ł. Rosiak, P. Brzeziński, Ł. Wardęski oraz współpraca M. Jarząbkiewicz, A. Tuszyński, M. Kaus). Zespół podjął się badań przestrzeni publicznych powyższych miast, gdzie na spotkaniach partycypacyjnych dostrzeżono zagadnienie utrudnionej komunikacji.

między odbiorcą a twórcą. Wymiana niezbędnych informacji pomiędzy interesariuszami staje się coraz bardziej utrudniona [3, 9, 12]. Rozmycie kontaktu z drugim człowiekiem splyca wzajemne zrozumienie, w głównej mierze oparte na domysłach. Intencje wszystkich stron nie są jednoznacznie sprecyzowane. A ciągła rywalizacja zaobserwowana w procesach decyzyjnych wpływa na kształt środowiska zamieszkania [8]. Komunikacja jako proces aktywności społecznej to nowy element, który wprowadza nową rolę w pracy zawodowej architekta. Aby osiągnąć wspólne rozwiązanie jakim jest zaprojektowanie przestrzeni publicznej zgodnej z oczekiwaniami interesariuszy, powinien on zadbać o pełną możliwość wypowiedzenia się każdej ze stron, zachęcając jednocześnie do aktywnego wyrażania potrzeb.

Wyjście za wszelką cenę naprzeciw oczekiwaniom odbiorców, przede wszystkim lokalnych społeczności, może prowadzić do nieodpowiednich rozwiązań przestrzeni publicznej. Aby temu zapobiec, architekt może świadomie kształtować estetykę odbiorcy. Jest to proces partycypacji kontrolowanej, współdecydowania niedopuszczającego do akceptowania nietrafionych wizji społecznych z punktu widzenia wartości architektonicznej. Użytkownicy w czasie prezentacji multimedialnej są nieświadomi manipulacji jaka się dokonuje w ich umysłach, mają możliwość wyboru. Jedynie propozycji architekta na daną przestrzeń, które jego zdaniem spełniają powyższe kryterium. Lokalna społeczność, będąc w roli nieświadomego uczestnika, podejmuje decyzję, która jest świadomie zaaranżowana przez projektanta.

3. ARCHITEKT – SPOŁECZNIK – GWARANT JAKOŚCI

Zasygnalizowane problemy, występujące podczas kształtowania przestrzeni publicznej, obrazują jakimi drogami może współcześnie podążać architekt. Rycina 4 pokazuje trzy najważniejsze możliwości.

Funkcja aktywności lokalnej ulega przeobrażeniom z przyczyn wynikłych ze zmian w obszarach funkcjonowania. Dotychczasowa egzystencja społeczności i codzienne działania z nią związane, charakteryzowały się rutynowością w funkcjonowaniu. To trwanie w bezruchu odnosi się do stałości miejsca zamieszkania, stabilności miejsca pracy. Charakter tych czynności jest w kontrze z cechami współcześnie opisującymi ludzkość, które cechuje mobilność i częsta zmiana miejsca zamieszkania, z pewnością nie sprzyjająca integracji. Większa konsolidacja i aktywizacja jest zatem udziałem grup społecznych charakteryzujących się ciągłością zamieszkiwania [4]. Reorganizacja świata i nie ustanie podlegające przemianom ludzkie potrzeby kreują nową funkcję w roli zawodowej architekta. Od wieków projektant był mistrzem, profesjonalistą kształtującym otoczenie. W wysiłkach pracy zawodowej niedostatecznie poświęcał on uwagę społeczeństwu [10]. Jak zauważa to Henry Sanoff trzeba było uspołecznic architekturę aby: służyła zaspokajaniu potrzeb, które często są ignorowane poprzez organizacje, instytucje biurokratyczne oraz „ekspertów” zajmujących się planowaniem i projektowaniem. Współcześnie zawód ten nie posiada już znamion demiurga, panującego nad całościom procesów twórczych. Odgrywa on raczej rolę konsultanta, facylitatora. Obecny angaż wynika z przeorganizowania się świata, transformacji potrzeb społecznych, uzyskaniu od użytkowników odpowiedniej wiedzy, opartej nie na stereotypach czy uprzedzeniach projektanta, a na pełniejszym zrozumieniu potrzeb [10].

Ta emocjonalna gra pomiędzy interesariuszami w poszukiwaniu równowagi aby korzyści dostrzegalne były dla każdego z użytkowników przestrzeni, a nie dla jednostek, nazywa się nową formą partycypacji społecznej w projektowaniu architektonicznym. Ten etap w procesie projektowym potrzebny jest odbiorcy aby poczuć mógł w demokratyczny sposób, iż ma wpływ na decyzje dotyczące ich najbliższej okolicy [5, 10]. Naprzeciw tym zagadnieniom wychodzi współudział w projektowaniu, który na tle zaistniałych zmian technologicznych, gospodarczych i społecznych, postępujących od lat, próbuje odszukać nowych wartości łączących zawód architekta z funkcją zawodu zaufania publicznego.

Udział projektanta w procesie projektowym powinien gwarantować zrozumienie i wysłuchanie odbiorcy, czy umożliwienie partycypowania w sprawy przestrzeni. Udział w gospodarowaniu, jak pokazują badania, jest formą aktywności lokalnych społeczności na polu podejmowania decyzji o przestrzeni ich najbliższej okolicy [5, 6, 8, 10].

Ankietyzacja użytkowników przestrzeni publicznych w Bydgoszczy wykazała, że zdecydowana większość osób korzystająca z miejsc publicznych oczekiwałyby konsultowania projektów już od wstępnej fazy, czyli począwszy od koncepcji, aby najtrafniej spełnić oczekiwania odbiorców. Kształtowanie przestrzeni publicznych korzystniej jest rozpocząć od fazy koncepcyjnej. Nie przestrzeń organizuje człowieka, a człowiek przestrzeń. Dlatego istotne jest, aby od fazy programowania obiektu, poprzez koncepcję, poznawać potrzeby użytkowników i zapoznawać się z ich profilem. Prowadzi to do budowania emocjonalnej więzi i partnerstwa w podejmowaniu decyzji na wszystkich etapach projektowania. Bezpośrednio przekłada się to na aktywną świadomość miejscowej ludności, iż mogą współdziałać i współtworzyć przestrzeń. Partnerska relacja uświadamia zaangażowane strony o potrzebach wszystkich osób uczestniczących w procesie projektowym.

Uzyskane odpowiedzi na pytanie ankiety odzwierciedlają różnorodne zaangażowanie mieszkańców w proces kształtowania lokalnej przestrzeni. Istnieje spora grupa osób, którzy woleliby wyrazić swoje zdanie na etapie zaawansowanej fazy projektowej, aby omawiać trudniejsze problemy w przedstawionej koncepcji. W takiej formie, jak pokazują to badania, występuje brak procesu komunikacyjnego, brak relacji partnerskich. Obie strony są dla siebie obce, nie odczuwają emocjonalnej więzi, która pozwoliłaby budować poprawne relacje. W takim przypadku lokalna społeczność nie zna projektu. Nie akceptuje go, bo nie był on fizycznie tworzony we współuczestnictwie. Stawia sprzeciw wizji projektanta – narzuca własne zdanie.

Zaobserwowano też zbiorowość wykazującą bierną postawę w procesie projektowym. Takie podejście znane jest z literatury jako brak psychologicznej odwagi do publicznej prezentacji własnego zdania pod obawą reakcji ze strony innych uczestników debaty [3, 9].

Niezmiennie niepodważalnym zadaniem architekta jest dbałość o uzyskanie poprawnego projektu najbliższego otoczenia. Poprzez przemyślane formowanie wrażliwości odbiorcy eliminuje on możliwość dopuszczenia do zrealizowania koncepcji niezgodnej z przyjętym kanonem. Staje się gwarantem jakości architektonicznej – profesjonalistą, który podchodzi do zagadnienia jako mediator – facylitator, przewodnik, nauczyciel porządkujący informacje, jednocześnie kształtujący potrzeby odbiorców i uświadamiający o tych potrzebach [6]. Wymiar architektury wiąże się z architektonicznym kształtem przestrzeni. Powinna ona zapewniać człowiekowi warunki pod względem fizjologicznym, to znaczy stwarzać warunki dla zaspokajania potrzeb. Natomiast przestrzeń architektoniczna w ujęciu psychologicznym powinna zaspokajać społeczne i egocentryczne potrzeby. „Potrzeba” jest podstawowym pojęciem w psychologii, gdyż całość zachowań ludzi kierowana jest dążeniem do zaspokajania różnego rodzaju napięć, jakie powstają w organizmie człowieka w procesie regulacji stosunków z otoczeniem [2].

Zmiany w pracy zawodowej architekta stanowiąc będą podstawę do respektowania potrzeb przyszłych użytkowników przestrzeni i ponoszenia odpowiedzialności wobec lokalnych społeczności, co wynika z powyższych rozważań dotyczących roli i zadań architekta w procesie projektowym. Aby uzyskać takie efekty zmiany te muszą również wpłynąć na model procesu edukacji młodych adeptów architektury, który wymusi opracowanie nowych i przeorganizowanie istniejących standardów w strukturach programów nauczania. Studenci kierunku architektura oprócz dotychczasowych metod związanych z kształtowaniem środowiska skorzystają z wiedzy innych użytkowników tego procesu, poprzez autopsję własnych doświadczeń. Bazując na wiedzy zdobytej od odbiorców tworzyć będą architekturę opartą, nie tylko na przestrzennych możliwościach podpartych nadzieją na

akceptację, ale urzeczywistnioną w formie, akceptowaną przez większość interesariuszy.⁹ Głównymi czynnikami tyżże zmian w procesie nauczania będzie:

- głębsze pochylenie się nad poprawą aspektu komunikacyjnego (architekt – odbiorca),
- włączenie czynnika mediacji w proces projektowy,
- poprawa procesów obserwacji (projektowanie z autopsji – współodczuwanie),
- włączenie w metody edukacyjne społeczeństw lokalnych (tworzenie projektów z ludnością),
- zmiana procesów kreacji przestrzeni poprzez odczyt i odbiór potrzeb społeczności.

4. PODSUMOWANIE

Obecne zadania jakie stoją przed zawodem architekta i rola jaką narzuca projektantowi społeczeństwo, można określić w następujący sposób:

- odgrywa rolę konsultanta,
- potrafi uzyskać drogą kompromisu decyzję odbiorców (sztuka mediacji),
- kształtuje poprawność komunikacji,
- odczuwa potrzebę pozyskania wiedzy od odbiorcy,
- odczuwa potrzebę dotarcia do jak największej ilości odbiorców,
- dba o dobro wspólne,
- zaspokaja potrzeby użytkownika,
- rozumie potrzeby odbiorców,
- ograniczony jest wizją poskromioną - przez użytkownika (zachowawczość w projektowaniu),
- dba o jakość ostatecznego rozwiązania,
- czuwa nad całym procesem realizacji projektu,
- działa tak aby mogły zapaść demokratyczne decyzje.¹⁰

Architekt przyjmuje rolę instytucji, która bierze udział w budowaniu kapitału społecznego - zgodnie z koncepcją Roberta D. Putnama [7]:

- ma za zadanie rozwiązywać społeczne potrzeby,
- ich efektywność wzrasta wraz z zaangażowaniem społeczności,
- uczestnictwo społeczności wpływa na efektywność realizowania jej potrzeb przez architekta.

Zestawienie wymienionych zadań architekta, wynikających z charakteru procesu projektowania partycypacyjnego, prowadzi do wniosków, że nowa rola projektanta wpływa na jakość architektoniczną, komunikację społeczną. Obserwuje się także wyraźny wpływ tych zjawisk w oddziaływanie na lokalną społeczność. Powyższe stwierdzenia są bezpośrednio konkluzją z wyników przeprowadzonych badań w przestrzeniach publicznych w Bydgoszczy. Respondenci w zdecydowanej większości wyrazili opinię o konieczności udziału architekta już we wstępnej fazie projektowej. Poprzez te zjawiska dostrzega się między innymi:

- podwyższenie poziomu konsultacji projektowych,
- dostrzegalna jest potrzeba docierania do odbiorcy,
- następuje poprawa procesów komunikacyjnych,

⁹ Uzyskanie aprobaty wszystkich w tak skomplikowanym systemie, w którym występują tak wielu różnych graczy przestrzennych, jest bardzo trudne czasami niemożliwe. Każda z zaangażowanych stron ma odmienne cele, inne środki i inną funkcję i pozycję wobec danej przestrzeni. Zaspokojenie wszystkich potrzeb jest niemożliwe. Możliwe jest tylko zbliżenie się do ideału poprzez wypracowanie kompromisu – czytelnego i prostego przekazu komunikacyjnego wychodzącego od architekta.

¹⁰ W znacznej mierze rola architekta została zdiagnozowana na podstawie badań z lat 2014-2016 i 2016-2017.

- widoczne jest demokratyczne dbanie o dobro wspólne, jako spełnienie postanowień aktu o najwyższej mocy prawnej w Polsce – Konstytucji RP,
- dostrzegalna jest próba zaspokajania potrzeb odbiorcy.

Wszystkie z wymienionych wyżej punktów są czynnikami umożliwiającymi integrację na poziomie architekt – odbiorca. Zintegrowanie dostrzega się nie tylko na płaszczyźnie obowiązków związanych z procesem projektowym, ale dotyczy ono rozszerzonego procesu poznawczego – wkracza w fazy więzi emocjonalnej. A to właśnie ten etap jest najwyższym z poziomów drabiny partycypacyjnej, w której obywatel – użytkownik jest partnerem do rozmów i współpracy oraz wspólnie podejmuje decyzje z innymi uczestnikami projektowania. Według Arnstein'a [1] najwyższym z poziomów drabiny partycypacyjnej jest kontrola obywatelska. To ten szczebel jest jednoczesnym partnerskim współdecydowaniem w sprawach przestrzennych i ukrytym manipulowaniem odbiorcami. Jest podziałem władzy, który umożliwi mniejszościom, obecnie wykluczonym z procesów decyzyjnych, bycie równorzędnie traktowanymi w przyszłości. Taka forma partnerstwa nie będzie zadowalającą dla wszystkich, ale z pewnością skorzysta z niej więcej osób, niż gdyby decyzje zapadały w ramach jednej grupy interesu. W takiej odmianie partycypacji dostrzega się zawarte elementy myślenia perspektywicznego.

Zauważalny jest również wpływ zmiany roli projektanta na środowiska akademickie, które dostrzegają potrzebę reorganizacji procesu edukacyjnego. Gremia uczelniane rozpoczęły, dostrzegalny na polskich uniwersytetach, politechnikach, proces wdrażania współpracy z lokalnymi społecznościami. Studenci wychodzą w przestrzeń z ankietami zadając pytania o potrzeby ludzi. Dostają bezpośrednią wiedzę. Uczą się o potrzebach, odczuwaniu – odczuwaniu zmysłami. Również na bydgoskim Uniwersytecie Technologiczno-Przyrodniczym gremium akademickie Zakładu Architektury i Urbanistyki wdraża studentów we współpracę z lokalnymi grupami społecznymi. Studenci na przedmiocie Społeczna Misja Architekta, rozumiejąc nowe zadania jakie będą stały przed nimi w pracy zawodowej, wychodzą w badaną przestrzeń i pytają przechodnia o odczucia, wrażenia i potrzeby konsultacji społecznych. Jak pisze Zumthor: Architektura to zawsze namacalna materia. Architektura nie jest abstrakcyjna, lecz konkretna. Projekt czy zamysł przelany na papier to nie jest architektura, lecz mniej lub bardziej wybrakowana reprezentacja architektury, porównywalna do nut w muzyce. Muzyka potrzebuje wykonania. Architektura potrzebuje realizacji. Wtedy powstaje jej ciało. A ono jest zawsze zmysłowe. Zacytowany fragment można zinterpretować dwojako. Nie tylko jako duchowe zachwycanie się nad formą architektoniczną, ale także jako odbiór architektury poprzez ludzkie zmysły. Architektura to: dotyk, smak, słuch, węch i przede wszystkim wzrok. Zrozumienie tych elementów przyczyni się do budowy nowej roli w zawodzie architekta, który uwrażliwiony na potrzeby ludzkie będzie potrafił poprawnie je odczytywać i komunikatywnie porozumiewać się z osobami nieprojektującymi – użytkownikami.

BIBLIOGRAPHY

- [1] Arnstein S. R., *Drabina Społecznej Partycypacji*, [in:] Magazyn Amerykańskiego Instytutu Planistów, 1969.
- [2] Bańka A., *Architektura psychologicznej przestrzeni życia. Behavioralne podstawy projektowania*, Poznań 1997.
- [3] Barekowski R., *Problemy implementacji projektowania partycypacyjnego w Polsce*, [in:] *Przestrzeń i Forma/Space & Form* no. 22, Polska Akademia Nauk Department in Gdańsk, Szczecin 2014, 25-46.
- [4] Czajka R., *Współczesne społeczeństwa mobilne a aktywność lokalna [w:] Habitaty: reaktywacja małych społeczności lokalnych*, ed. Z. Bać, Wrocław, 2016, p. 153-159.
- [5] Czekiel-Świtalska E., *PUBLIC CONSULTATION IN LOCAL PLANNING - SELECTED ISSUES/Konsultacje społeczne w planowaniu miejscowym – wybrane zagadnienia*, [in:] *Przestrzeń i Forma/Space & Form* no. 17, Polska Akademia Nauk Department in Gdańsk, Szczecin 2012, 325-338.

- [6] Kaus M., Rosiak Ł., *SOCIAL PARTICIPATION IN SMALL COMMUNITY CENTERS AS A FACTOR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN CREATION OF SPACE/Partycypacja społeczna w małych ośrodkach gminnych jako czynnik zrównoważonego rozwoju w kreowaniu przestrzeni*, [in:] *Przeźren i Forma/Space & Form* no 27, Polska Akademia Nauk Department in Gdańsk, Szczecin, 2016, p. 117-128.
- [7] Mikiewicz P., *Socjologia edukacji Teorie, koncepcje, pojęcia*, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa 2016.
- [8] Pawłowska K., *Partnerstwo dla Środowiska*, [in:] *Zanim wybuchnie konflikt, Idea i metody partycypacji społecznej w ochronie krajobrazu i kształtowaniu przestrzeni*, t. A, Dlaczego?, ed. K. Pawłowska, Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, Kraków 2010.
- [9] Rosiak Ł., *Partycypacyjna metoda projektowania architektonicznego – kazuś wstępnej fazy implementacji metody AdLS*, [in:] *Przeźren jako laboratorium. Perspektywy, studia, interwencje*, ed. Robert Barełkowski, Wydawnictwo Exemplum, Poznań 2014, 38-45.
- [10] Rosiak Ł., *Architektura i czynny udział społeczeństwa w decydowaniu o jakości przestrzeni życia*, [in:] *Habitaty: reaktywacja małych społeczności lokalnych*, ed. Z. Bać, Wrocław 2014, p. 284-293.
- [11] Rosiak Ł., *Od ogółu do szczegółu, czyli od spotkania do czynnego udziału w projektowaniu partycypacyjnym*, [in:] *Przedmiot, architektura, miasto. Nauczanie w sztukach projektowych*, ed. R. Idem, Wydawnictwo Uczelniane Politechniki Koszalińskiej, Koszalin, 2016, p. 23-30.
- [12] Rosiak Ł., *The significance of early stages in participatory design for social sustainability*, w C. A. Brebbia, S. Hernandez (ed.) *Eco-Architecture 2016*, 6th International Conference on Harmonisation between Architecture and Nature, 13-15 July 2016, Wessex Institute of Technology, WIT Press, South-ampton & Boston, 2016, p. 237-247.
- [13] Sanoff H., *Integrowanie programowania ewaluacji i partycypacji w projektowaniu architektonicznym*. Podstawy teorii Z, Poznań 1999.
- [14] Wiszniowski J., *Miejsce i jego rola w aktywizacji lokalnej społeczności*, [w:] *Habitaty: reaktywacja małych społeczności lokalnych*, ed. Z. Bać, Wrocław 2014, p. 97-109.
- [15] Wiszniowski J., *Reorganizacja osiedli poprzez rozwój partycypacji społecznej*, [w:] *Reintegracja osiedli*, ed. J. Wiszniowski, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2014, p. 91-120.
- [16] Zumthor P., *Myślenie architekturą, Charakter*, Kraków 2010.

O AUTORZE

Łukasz Rosiak – asystent, nauczyciel akademicki na Uniwersytecie Technologiczno-Przyrodniczym w Bydgoszczy, architekt. W działalności naukowej realizuje dwa kierunki zainteresowań: pierwszym jest projektowanie partycypacyjne, a drugim – styk architektury współczesnej z tkanką zabytkową.

AUTHOR'S NOTE

Łukasz Rosiak – assistant lecturer at the University of Technology and Life Sciences in Bydgoszcz, architect. The scientific activity has two directions of interested-cations. The first is the participatory design. Another direction of interest is the contact of contemporary architecture and historic tissue.

Kontakt | Contact: lukaszrosiak86@gmail.com